

Brita Gjerstad og Nina Thorbjørnsen

Varme og ventilasjon i boliger særlig tilrettelagt
for beboere med ROP-lidelse - en
samfunnsvitenskapelig studie

RAPPORT NR. 135

Universitetet i Stavanger

Desember 2025

Forord

Denne rapporten er en oppsummering av arbeidspakken “Implementering av teknologi” i innovasjonsprosjektet “Utvikling av nye boligtilbud bedre tilpasset ROP-beboere med lav boevne med vekt på brukermedvirkning”. Arbeidspakken har vurdert løsninger for varme og ventilasjon i boligene med det formål å finne teknologier som kan være egnet i boliger for personer med alvorlig ROP-lidelse.

Prosjektet ble gjennomført i Karmøy kommune i perioden 2020-2025. Kjersti Vikse Meland, NORCE, har ledet prosjektet, mens Brita Gjerstad, Universitetet i Stavanger, har ledet arbeidspakken. Brita Gjerstad og Nina Thorbjørnsen, også Universitetet i Stavanger, har skrevet denne rapporten, men flere forskere har bidratt underveis i prosjektet. Disse er Svein Ingve Nødland og Ragnhild Gjerstad-Sørensen, NORCE, og Aase Bø-Rygg, Universitetet i Stavanger. Vi har hatt nytte av samarbeidet med de andre arbeidspakkene i prosjektet.

Vi vil takke ansatte og ROP-beboere i Karmøy kommune som har tatt seg tid til å møte oss og svare på våre spørsmål. Vi takker også Regionale forskingsfond Vestland og partnere i prosjektet for interesse og finansiering.

Å kunne tilby egnede boliger til personer med ROP-lidelser er en krevende, men viktig oppgave. Det samme kan vi si om forskning på slike boliger. Komplekse utfordringer gjør det vanskelig både for kommunen og forskerne å komme med entydige løsninger. Vi håper likevel at rapporten kan være til nytte for prosjekteier, partnere og andre kommuner som selv arbeider med boliger tilrettelagt for personer med ROP-lidelser.

Stavanger, 23. desember 2025

Brita Gjerstad

Sammendrag

Denne rapporten er en oppsummering av arbeidspakken “Implementering av teknologi” i innovasjonsprosjektet “Utvikling av nye boligtilbud bedre tilpasset ROP-beboere med lav boevne med vekt på brukermedvirkning”¹. Hovedaktiviteten i prosjektet har vært Karmøy kommunes bygging av tre omsorgsboliger. Å hjelpe vanskeligstilte på boligmarkedet på denne måten er en lovpålagt oppgave for kommunene. ROP-lidelser og livsstil kan gjøre det vanskelig å håndtere en bolig, og oppgaven med å sikre en god bosituasjon er derfor krevende.

Prosjektet har blitt gjennomført som aksjonsforskning. Det innebærer at forskere har vært aktive deltakere i diskusjoner underveis i prosjektet, og vi har også besøkt boligene etter innflytting. Arbeidspakken det her rapporteres fra har vært særlig engasjert i diskusjoner om løsninger for varme, ventilasjon og sikkerhet i boligene. Målet har vært å kunne si noe om hvilke løsninger som egner seg i boliger for personer med alvorlig ROP-lidelse. Vår tilnærming er samfunnsvitenskapelig og handler i liten grad om tekniske spesifikasjoner. Datamaterialet omfatter styringsgruppemøter, dialogseminar, workshops, feltbesøk, en boligpilotmesse, tilbakemeldinger fra presentasjoner, individuelle intervjuer og fokusgruppeintervju.

Datamaterialet viser at ulike grupper (personer med ROP-lidelser, pårørende, ansatte i kommunen) har ulike ønsker for boligene. Eksempelvis ønsker pårørende mest mulig sikkerhet, mens beboere ofte forstyrres av blinking og lyd og vil ha høy innetemperatur. Kommunen må veie hensyn til sikkerhet, trivsel og helse opp mot lovverk, økonomi, ansattes sikkerhet og andre praktiske hensyn. Resultatet er at boligenes tekniske rom har egen inngang. Ventilasjon og en stabil grunntemperatur styres fra teknisk rom. Ventilasjonsanlegget gir opptil sju ganger høyere luftutskifting enn i en vanlig bolig. Luftkanalene legges over himlingen, slik at kun ventilene er synlige inne i boligen. Temperaturen kommer fra vannbåren varme lagt ekstra dypt i gulvet. En bryter i boligen gir beboer anledning til å justere temperaturen noe. Det er ikke montert sikkerhetsteknologier, men i én av boligene er grunnstrukturen på plass slik at beboer kan gjøre det selv om hen ønsker det. Ansattes sikkerhet antas å bli ivaretatt med bemanning og arkitektur.

Den tydeligste (fortest merkbare) effekten av de nye teknologiene kommer av ventilasjonsanlegget. Selv om beboere ikke bemerket det, ble det raskt klart at den økte luftsirkulasjonen gir et bedre fysisk arbeidsmiljø for ansatte som oppholder seg i boligene i forbindelse med rengjøring. I tillegg har prosjektet ført til et bedre samarbeid mellom eiendomsavdelingen og ROP-tjenesten. Samarbeidet er i større grad enn før basert på felles holdninger til ROP-beboere, noe som er et resultat av ansatte på drift/teknisk overtar den helhetlige og mer forståelsesfulle holdningen ansatte i ROP-tjenesten hele tide har hatt.

Innholdsliste

Innledning	4
Teoretisk tilnærming	5
Metodisk tilnærming: Aksjonsforskning og analyse.....	7
Valg av løsninger	8
Teknologi – teknisk rom	9
Teknologi – ventilasjon med opptil sju ganger høyere luftutskiftning	10
Teknologi -vannbåren varme.....	11
Tre sentrale tema	11
Medvirkning.....	11
Bolig og hjem.....	13
Samarbeid og erfaringsutveksling	14
Vurderinger av teknologi – en teoretisk drøfting	15
Lærdommer	17
Referanser.....	20

Innledning

Karmøy kommune har bygget tre omsorgsboliger tilrettelagt for personer med samtidig rus- og psykiske lidelser (ROP-lidelser). Slike boliger er viktige. I Opptappingsplanen for psykisk helse kan vi lese at “Boligen dekker et av våre mest grunnleggende behov, og WHO regner bolig som en av de viktigste påvirkningsfaktorene for helse. Boforhold påvirker både den fysiske og psykiske helsen.” (Meld St. 23 (2023-2033) s. 34). Med dette i bakhodet er det ikke til å undres over at kommunene er lovpålagt å hjelpe personer som ikke selv er i stand til å skaffe egen bolig (jmfør lov om kommunenes ansvar på det boligsosiale feltet). Omsorgsboliger er i tråd med en nasjonal politikk som har som mål å integrere mennesker med helseutfordringer i vanlige nabolag (Friesinger m.fl. 2024).

Karmøy kommunes bygging av omsorgsboliger har skjedd innenfor rammene av prosjektet “Utvikling av nye boligtilbud bedre tilpasset ROP-beboere med lav boevne med vekt på brukermedvirkning”¹. Prosjektet har omfattet både planlegging, tegning og bygging av boligene. Forskere har vært involvert fra prosjektstart og har forsket på prosesser og valg av løsninger. Prosjektet startet i 2020 og ble avsluttet i 2025. Arbeidet har blitt organisert i følgende fem arbeidspakker:

1. Utvikling av modeller for brukermedvirkning
2. Implementering av teknologi
3. Brannsikringstiltak
4. Utvikling og testing av arkitektur og materialteknologi
5. Effektmål og regelverk

Denne rapporten handler om arbeidspakke to, “Implementering av teknologi”. Målet har vært å utforske hvilke teknologiske løsninger knyttet til varme, ventilasjon og sikkerhet som kan være egnet i boliger for personer med alvorlig ROP-lidelse. Bruk av teknologi i slike boliger kan være utfordrende fordi ROP-lidelser ofte gjør at teknologier virker forstyrrende og misforstås. Resultatet er i mange tilfeller at beboere ødelegger og/eller fjerner teknologier, noe som i neste omgang gjør at boligene blir kalde, brannfarlige og dårlig fungerende. For prosjektets del har det ført til mange diskusjoner om teknologivalg. En stor del av disse diskusjonene er dokumentert i to funksjonsbeskrivelser² der ulike teknologiske løsninger blir presentert med fordeler og ulemper.

¹ Karmøy kommune har vært prosjekteier. Samarbeidspartnere har vært Stavanger kommune, NORCE, Husbanken, Snøhetta, Høgskolen på Vestlandet, brukerorganisasjonen A-larm og Universitetet i Stavanger. Prosjektet har vært finansiert av Helse Vel og partneres egenandel.

² NORCE-rapport 18/2021 “Boligpiloter for et mer differensiert boligtilbud til mennesker med samtidige rus- og psykiske lidelser. Funksjonsbeskrivelser for tre småhus boligkonsepter tilpasset beboere med alvorlig ROP” av Meland, Fresvik Næss, Nødland, Kraaijeveld, Ossterkamp, Gjerstad og Bø-Rygg
NORCE-rapport 30/2023 “Boligpiloter tilpasset beboere med alvorlig rus- og psykisk (ROP) lidelse. Funksjons- og ytelsesbeskrivelser for tre beboerprofiler” av Meland, Vatn, Gjerstad, Kraaijeveld, Fresvik, Gjerstad-Sørensen og Thorbjørnsen

I starten av prosjektet var det et mål at teknologien også skulle bidra til å sikre ansatte i deres arbeid i boligene og mulige løsninger ble diskutert, men dette ble etter hvert tonet ned med begrunnelse om at ansattes sikkerhet blir ivarettatt med arkitektur (to utganger) og praksis (ansatte går sammen to og to). Rapporten går derfor ikke inn på sikkerhetsteknologier for ansatte, men er konsentrert om løsninger for varme og ventilasjon med tilhørende teknisk rom.

Løsningene som har blitt valgt er teknisk rom med egen inngang og der beboerne ikke har tilgang. Ventilasjon og en stabil grunntemperatur styres fra teknisk rom. Ventilasjonsanlegget gir opptil sju ganger høyere luftutskifting enn i en vanlig bolig. Luftkanalene legges over himlingen, slik at kun ventilene er synlige inne i boligen. Temperaturen kommer fra vannbåren varme lagt ekstra dypt i gulvet. En bryter i boligen gir beboer anledning til å justere temperaturen noe. Det er ikke montert sikkerhetsteknologier, men i én av boligene er grunnstrukturen på plass slik at beboer kan gjøre det selv om hen ønsker det. Dette gjelder vel og merke ikke brannsikring. Brannsikring har vært en viktig del i prosjektet og løsninger og effekter er beskrevet i rapporten "Brannsikkerhetstiltak i boliger særlig tilrettelagt for beboere med ROP-lidelse" (Kraaijeveld 2025).

I denne rapporten refererer vi til diskusjoner fra hele prosjektperioden og kommenterer de valg som har blitt tatt. Aller først gjør vi rede for teoretisk tilnærming og metode. Deretter vi gjør rede for hvilke løsninger som ble valgt på bakgrunn av de ulike aktørers interesser. I et drøftingskapittel drøfter vi først tre tema som har vært særlig framtrædende underveis i prosjektet, dernest kommer en teoretisk drøfting av teknologiforståelser. Avslutningsvis oppsummerer vi og løfter fram det vi mener er det viktigste denne arbeidspakken har ført til.

Teoretisk tilnærming

Det er mulig å studere teknologi i boliger tilrettelagt for beboere med ROP-lidelser på flere måter. Vi kan for eksempel være opptatt av teknologiutviklingen, samarbeid mellom leverandør og byggherre eller beboeres medvirkning. Det er imidlertid krevende å skulle studere alle relevante problemstillinger i et prosjekt. Teorier hjelper oss til å gjøre avgrensninger og spisse fokus. En teori består av sett med antagelser. Å gjøre rede for teorier er dermed å avklare hvordan vi i utgangspunktet ser på det vi studerer. Samtidig, med å angi hva vi er opptatt av, gir de også analysen en retning. Siden vi er ute etter å kunne si noe om teknologier som egner seg i boliger for personer med ROP-lidelser, har vi valgt teorier som sier noe om hvordan mennesker forholder seg til teknologi.

Mennesker kan forstå og bruke samme teknologi på ulike måter. Det vet de som jobber med beboere som har ROP- lidelser, ettersom lidelsene kan gjøre det vanskelig å stole

på at teknologien virkelig er det den gir seg ut for å være. I teorier om teknologi kan dette beskrives på flere måter. En slik måte er å si at teknologi er sosialt konstruert, det vil si at vi tolker og tillegger den mening og bruker den avhengig av hvilken situasjon vi står i (Bijker 1995). Det er dermed ikke gitt av teknologien i seg selv hvordan den skal forstås. Tenk bare på hvor forskjellig unge og eldre bruker en mobiltelefon. Samtidig legger den konkrete utformingen noen føringer for bruk. Vi bruker for eksempel ikke mobiltelefonen til å slå i spiker. Den er laget for å brukes på andre måter, på samme måte som annen teknologi utvikles basert på forestillinger om hvem brukerne er og hva de trenger og ønsker (Akrich 1992). For å få et grep om hvordan forskjeller oppstår, kan vi tenke på det å bruke teknologi som domestisering³ (Sørensen m. fl. 2000; Ask & Søraa 2021), det vil si å bli familiær med teknologien. Det handler om å bli kjent med teknologien, finne ut av hvordan man vil bruke den, og gjøre de tilpasninger som trengs. For igjen å bruke en ny mobiltelefon som eksempel: det vil si at man finner ut av de vanlige funksjonene, laster ned de apper man vil, legger inn telefonnummer (eller overfører fra den gamle telefonen,) ser hva som er forskjellig fra den forrige. Fra før av har man kanskje funnet en fast plass til laderen og diskutert i familien om hvorvidt det er greit å ha mobilen med når man spiser middag. Med teoretiske begreper sier vi at det innebærer å vurdere tre forhold: 1) hvordan skal teknologien brukes? (teknologiens funksjonelle aspekt), 2) hva må jeg lære for å kunne bruke teknologien? (teknologiens kognitive aspekt) og 3) hva forteller teknologien om meg og mine verdier? (teknologiens symbolske aspekt) (Sørensen m. fl. 2000).

Selv om teknologier blir tolket og brukt på forskjellige måter, vil det ofte være slik at én forståelse blir regnet som riktigere enn andre. Hvilken forståelse som er riktig, er noe vi forhandler om. “Forhandling” er her ment i vid forstand og på samfunnsnivå, og ikke som en avtalt diskusjon mellom parter. Det omfatter markedsføring, ulike brukergruppers holdninger og bruksmønstre, regelverk med mer. Eksempelvis kan det at mobiltelefonen er et nyttig verktøy for å få tilgang til informasjon sies å være en riktig oppfatning av telefonen. De som mener noe annet vil bli ansett som sære, eventuelt vil deres oppfatning bli (bort)forklart med at de ikke vet nok om hvordan den brukes. I mange tilfeller blir en oppfatning så dominerende at den anses som riktig selv om den åpenbart ikke stemmer for alle. At vi vet om eldre som kan ha problemer med å sveipe på telefonskjermen har ikke gjort at vi endrer vår oppfatning av den. Dette betyr at eldre (eller andre som strever med mobiltelefon) ikke har vunnet fram i forhandlinger om hvordan telefonen skal forstås. Det har derimot andre aktørgrupper, som for eksempel unge og middelaldrende og telefonprodusentene selv. Disse har hatt mer ressurser enn de eldre. Også “ressurser” må forstås vidt –mens Apple har økonomiske ressurser, har ungdom ressurser bare i kraft av å være unge og vakre og representere framtiden, i motsetning til eldre, som har liten status.

³ Domestisering forklares ofte som “å temme” (fra det engelske “domesticate”).

Teoriene hjelper oss til å forstå hvordan folk forholder seg til teknologi og at de gjør det på forskjellige måter. De kan dermed være til nytte når vi skal diskutere hvilke teknologier som er egnet i boliger tilrettelagt for beboere med ROP-lidelser.

Metodisk tilnærming: Aksjonsforskning og analyse

Prosjektet har en aksjonsforskningstilnærming, noe som innebærer at forskningen skjer i samarbeid med deltakere i praksisfeltet og der deltakelse og medvirkning vektlegges. Hovedmålet med metoden er å skape systematisk forbedring av praksis. I denne tilnærmingen foregår forskningen *i* praksis og ikke *på* praksis, og skjer gjennom praktisk handling. Aksjonsforskning foregår som en spiral av planlegging, handling, observasjon og refleksjon, der man i fellesskap arbeider om å utvikle ny kunnskap eller videreutvikle eksisterende kunnskap (Heimburg & Ness 2021; Gotvassli 2019).

I tråd med prinsippene for aksjonsforskning har prosjektet inkludert en rekke aktiviteter som har involvert prosjektets ulike deltakere. Intensjonen har vært å samle inn data som reflekterte den enkeltes deltakers tanker og ståsted der og da. Datainnsamlingen foregikk ved hjelp av flere metoder for å sikre variasjon og dybde og omfatter følgende:

- Feltnotater fra feltbesøk hos brukere, miljøterapeuter i ROP-tjenesten.
- Observasjoner fra kommunens møte “Håndtering av skadeverk på bolig og risikoadferd”
- Transkribert materiale fra fokusgruppeintervjuer og individuelle intervjuer.
- Notater fra dialogmøter og messepresentasjoner.
- Innspill ved presentasjon av prosjektet på fagdag

Dataen ble samlet inn gjennom prosjektperioden (2020-2025). Datamateriale skal gi et helhetlig og nyansert bilde av det man studerer (Heimburg & Ness 2021; Gotvassli 2019). I denne sammenheng betyr det å belyse hvilke løsninger for varme og ventilasjon som kan være egnet i boliger for personer med ROP-lidelser, basert på dialog mellom de ulike aktørene i prosjektet.

I utgangspunktet var tanken at det tre boligene skulle ha hver sine løsninger og at forskerne skulle sammenligne erfaringer med de ulike løsningene. En slik sammenligning gikk vi bort fra fordi kommunen i all hovedsak valgte like løsninger for de tre boligene. I tillegg har prosjektet vært forsinket, med den konsekvens at beboerne flyttet inn kort tid før prosjektslutt slik at det var liten tid til å samle erfaringer. Arbeidspakken har likevel hatt en klar problemstilling. Den lyder som følger: **Hvilke teknologier for varme og ventilasjon egner seg i boliger tilrettelagt for personer med ROP-lidelser?**

Problemstillingen og den teoretiske tilnærmingen ligger til grunn når dataen analyseres. Begge deler styrer blikket vårt når vi ser på data. Samtidig må vi passe at vi ikke overser noe, og vi må være åpne for at uventede faktorer kan være av betydning. For å sikre det har vi analysert datamaterialet inspirert av prinsippene for tematisk analyse (Braun & Clarke 2006; 2022). Disse omfatter en gjennomgang av data for å identifisere hva deltakerne har vært opptatt av. Vi ser at det har blitt satt søkelys på tre tema: 1) Medvirkning, 2) bolig og hjem og 3) samarbeid og erfaringsutveksling.

I rapporten navngir vi kommunen hvor prosjektet har foregått. For å gi kommunens ansatte et minimum av anonymitet oppgir vi derfor bare hvorvidt de er ansatte i ROP-tjenesten eller i drift/teknisk når vi siterer dem.

Valg av løsninger

Gjennom prosjektarbeidet har flere løsninger blitt vurdert og oversikten over alternativer finnes på s. 37-39 i [Rapport 30-2023 NORCE Helse og samfunn.docx](#)

I denne rapporten setter vi søkelyset på implementering av teknologiske løsninger knyttet til teknisk rom, varme og ventilasjon. Gjennom dialog med de involverte aktørene i prosjektet ble det enighet om fem sentrale kriterier som måtte ligge til grunn for valg av disse teknologiene:

- Ikke ha pipelyder
- Ikke ha blinkende lys
- Ha et betjeningspanel som ikke er basert på touch
- Være minst mulig synlig og tilgjengelig
- Kreve minimalt med vedlikehold og reparasjoner

Disse kriteriene har vært styrende for valg av teknologi, og har bidratt til løsninger som både ivaretar inneklima og beboernes behov for trygghet og forutsigbarhet. Vi vil videre løfte frem aktørenes interesser som er kommet frem gjennom dialog, og som munnet ut i de overnevnte kriteriene og valgte teknologiske løsninger.

Kommunen har ansvar for å sikre ansvarlige og verdige boforhold. I dette prosjektet møtes ulike kommunale avdelinger, og det er eiendomsavdelingen og ROP-tjenesten som er de mest sentrale. Eiendomsavdelingen har ansvar for forvaltning, drift og vedlikehold av kommunens eiendommer, samt prosjektledelse for bygg- og anleggsinvesteringer. Vi vil i det følgende referere til dem som drift/teknisk. ROP-tjenesten tilbyr et bredt spekter av tiltak til personer med rusproblematikk og psykiske

lidelser. Enkelt sagt kan vi si at eiendomsavdelingen har en økonomisk og teknisk orientering, mens ROP-tjenesten representerer en helhetlig og relasjonell tilnærming.

Pårørende som har deltatt i dette prosjektet er aktive. De er vel kjent med de utfordringer ROP-beboere har med å bo. Eksempelvis fortelles det om en kjøleskapsledning som ble ødelagt på grunn av duren fra kjøleskapet. Pårørende i prosjektet er også positive til teknologi som bidrar til beboeres sikkerhet. De har store bekymringer for familiemedlemmer som sliter med ROP, og slik teknologi, som varme, ventilasjon og sikkerhet, vil kunne redusere den belastningen det er å være pårørende til ROP-beboere. De påpeker at det kan handle om liv eller død, og mener at det rettfærdiggjør å installere teknologi i boliger selv om det gjøres uten beboerens viten, og selv om det innebærer overvåking og / eller tvang. Fra pårørendes perspektiv trumfer med andre ord hensynet til sikkerhet både personvern og samtykke.

Personer med ROP-lidelser kan ha erfart at hjemmet representerer utrygghet. Det kan handle om opplevd vold og overgrep i barndommen, rusmiddelbruk, psykose, fysisk helse, fattigdom og tilknytning til kriminelt miljø. Dette kan medføre at de tør ikke sove i boligen uansett hvor godt den er utformet og utstyrt. For personer med ROP-lidelser kan boligen i tillegg til å være et hjemmested også ofte være et gjemmested eller som nevnt en utrygg plass man ikke ønsker å være (Aakerholt m. fl. 2016). Da er det ikke vanskelig å forstå at noen er opptatt av sikkerhet knyttet til innbrudd, og er positive til teknologier som kan stoppe ubudne gjester. Eksempel på slike teknologier er kamera eller sterkt utelys. ROP-ansatte understreket at det var viktig at beboerne selv hadde kontroll, og ikke opplevde å bli overvåket av andre. Beboerne uttrykte også ønske om små vinduer og skjerming for å hindre innsyn. Kommunens ansatte bekreftet at det forekommer mange innbrudd og enkelte voldsepisoder.

Teknologi – teknisk rom

For å unngå ødeleggelser ønsker kommunens ansatte, kanskje særlig ansatte i drift/teknisk, teknologi som fungerer mest mulig uavhengig av hva beboer gjør, og er minst mulig synlig og tilgjengelig for beboer. Dette førte blant annet til diskusjoner om hvor mye som skal styres fra teknisk rom og hvor det skal plasseres. ROP-ansatte påpeker at det er uheldig om boligene blir kalde og ønsker en løsning som sikrer beboerne varme selv om brytere og lignende ødelegges.

Ansatte i ROP- tjenesten påpeker at de har erfart at mange beboere med ROP- lidelser kan ha en annen forståelse av teknologi, og mangler kunnskap om bruk av brytere, justeringer, display og lignende. Erfaringer viser at teknologiske løsninger som krever aktiv styring raskt kan bli ødelagt, noe som kan føre til at boligene er kalde og med dårlig luft. Dette medfører også gjentatte kostnader for kommunen knyttet til reparasjoner.

Både på drift/teknisk og i ROP-tjenesten vurderer de hvor mye de forteller til beboerne om løsningene som er i boligen. Ansatte ved drift-/teknisk begrunner det med et ønske

om å unngå / redusere ødeleggelser, mens de i ROP-tjenesten er mer opptatt av beboernes psykiske helse. De vet at lyd og lys kan virke forstyrrende og bidra til frykt og uro, og de erfarer stadig at utstyr som blinker blir fjernet og/eller ødelagt. I tillegg påpekes det fra driftsavdelingen at teknologi bør være lett og billig å erstatte i og med at den ofte ødelegges gjentatte ganger. Videre er kommunens ansatte, særlig ROP-ansatte, godt kjent med at ROP-beboere jevnt over har liten teknologikompetanse, og det er enighet om at dersom beboere skal håndtere teknologi må den være svært enkel å bruke. ROP-ansatte viser til at beboere kan ta imot informasjon og forholde seg rasjonelt til den til vanlig, men at det er umulig under rus og psykoser. De forteller blant annet at de må hjelpe beboere med å håndtere mobiltelefon. Beboernes manglende kompetanse kan også gjelde vanlig kjøkkenutstyr som kaffetrakter og kokesoner på induksjonsovn. Beboerne forstår ikke alltid hvordan en bolig fungerer, og kan komme på å skru på alle kokeplater eller lage et bål på stuegulvet for å få opp varmen.

På bakgrunn av tilbakemelding fra de ulike aktørene ble løsningen å etablere et teknisk rom, som beboerne ikke har tilgang til. Inngangen til det tekniske rommet ble plassert utenfor beboerens leiligheter, noe som bidrar til å beskytte og sikre de teknologiske løsningene. Grunnvarme og ventilasjon styres sentralt fra det tekniske rommet. Denne løsningen sikrer jevn temperatur og tilfredsstillende luftkvalitet, i tråd med ønsker fra pårørende, beboere og ansatte i ROP-tjenesten.

Teknologi – ventilasjon med opptil sju ganger høyere luftutskiftning

Gjennom prosjektprosessen, i tett samarbeid med de involverte aktørene, ble det avdekket utfordringer knyttet til inn klima og renhold. Røyking førte til dårlig luftkvalitet, og store mengder gjenstander inne i boligen hindret rengjøring, i tillegg til at søppel og matavfall ikke ble kastet og skapte illeluktende luft. Ansatte i ROP-tjenesten uttrykte at det var både vanskelig å be om lov til å flytte på gjenstander og kaste søppel, eller be beboere selv gjøre det, for å få rengjort.

For noen kan det være vanskelig å forstå at andre ikke ønsker å ha det rent og ryddig rundt seg, enten det er en tenåring eller en voksen med ROP-lidelser. Forskning viser imidlertid at det som blant annet kjennetegner trygghet i et hjem er å kjenne igjen plasseringen av møbler og eiendeler. Man kan derfor føle seg trygg i rot som man gjenkjenner (Aakerholt m. fl. 2016). Utfordringene viser behov for tekniske løsninger som kan bedre inn klimaet uten at det påvirker beboernes opplevelse av trygghet og kontroll i for stor grad.

Med utgangspunkt i dette ble det valgt å installere et ventilasjonsanlegg plassert i et teknisk rom uten tilgang for beboerne. Luftkanalene legges over himlingen, slik at kun ventilene er synlige og tilgjengelige. Anlegget vil gi opptil sju ganger høyere luftutskiftning enn i en vanlig bolig, noe som forventes å gi betydelig forbedret luftkvalitet.

Teknologi -vannbåren varme

Pårørende og ansatte i ROP-tjenesten forteller at beboere med ROP-lidelser fryser lett. De kan ønske høy innetemperatur for å få en opplevelse av varme. Samtidig er ovner og brytere utstyr som ofte ødelegges, og når ovner ikke fungerer og vinduer står vidåpne for å få inn luft, blir boligene kalde og til tider ubeboelige. Det var særlig i dialog med enkelte pårørende i prosjektet at dette ble løftet frem som et stort problem, og det ble uttrykt bekymring for liv og helse. Dette er kjennetegnet for personer med ROP-lidelser og henger ofte sammen med en kombinasjon av biologiske faktorer knyttet til psykiske lidelser, bivirkninger av medikamenter, lavere fysisk helse og ernæring, samt effekter av rusmidler (Lien & Lie 2022).

Flere aktører løftet frem gulvvarme som et godt alternativ til annen oppvarming. Mot dette ble det innvendt at det virker dårlig der gulvet dekkes av gjenstander, slik det ofte blir hos ROP-beboere.

For å sikre en grei innetemperatur uavhengig av beboernes adferd ble det bestemt å ha vannbåren varme. Den ble lagt ekstra dypt i gulvet for å unngå at den ble ødelagt og for å unngå redusert effekt når gulvflaten blir dekket. Gulvvarme holder en jevn grunnvarme og styres fra teknisk rom. I tillegg til gulvvarme blir det montert en bryter inne i boligen som gir beboer mulighet til å regulere varmen med et visst antall grader. Denne løsningen gir beboer mulighet til å velge den temperaturen hen ønsker. At varmen hovedsakelig styres fra teknisk rom sikrer en grunnvarme også når bryteren inne i boligen blir ødelagt. På denne måten ivaretar kommunen sitt ansvar for å tilby en forsvarlig bolig, samtidig som den også rommer en anerkjennelse både av beboeres rett til selvbestemmelse og av boligene som hjem.

Tre sentrale tema

Analysen av datamaterialet viste at det er særlig tre tema som aktiveres når vi diskuterer teknologi for ROP-boliger. Temaene er:

- 1) Medvirkning
- 2) Bolig og hjem
- 3) Samarbeid og erfaringsutveksling

Medvirkning

I prosjektet har en representant fra brukerorganisasjonen ALARM deltatt aktivt i prosjektet, både i møter og gjennom samtaler under feltbesøk. I tillegg har

brukermedvirkningen vært tema i en egen arbeidspakke; Utvikling av modeller for brukermedvirkning.⁴ Det har imidlertid også vist seg å være viktig i forbindelse med teknologivalg, og vi presenterer det derfor som tema her.

Brukermedvirkning på individuelt nivå handler om at den enkelte bruker involveres i beslutninger som gjelder han/henne. Denne formen for brukermedvirkning har blitt diskutert gjennom hele prosjektet. Kommunens ansatte er innforstått med at brukermedvirkning er et mål, men er skeptiske til reell brukermedvirkning for beboere med ROP-lidelse. Det ansatte sier, viser oss at brukermedvirkningen har vært utfordret av fire hovedfaktorer:

1. ROP-lidelser gjør at brukerne kan klare å uttrykke sine behov én dag, men være ute av stand til det en annen dag.
2. Det er vanskelig å si med 100 prosent sikkerhet hvem som skal flytte inn i boligene. Å planlegge og bygge ROP-boliger tar tid, og hvem som er aktuelle beboere kan endre seg underveis.
3. Mange personer med ROP-lidelser bor ofte kort tid i samme bolig og har som regel midlertidige botilbud. Selv om planlegging og medvirkning skjer med utgangspunkt i én konkret beboer, kan boligen raskt få en ny beboer. Dette henger sammen med komplekse livssituasjoner, som blant annet tvangsinnleggelser, fengselsopphold eller tilknytning til kriminelle nettverk, noe som bidrar til ustabile boforhold.
4. ROP-beboere ønsker ikke alltid kontakt med ansatte. Som leietakere har de råderett over egen bolig og bestemmer selv hvem som får adgang, noe som kan begrense muligheten for oppfølging og brukermedvirkning.

Spørsmål som kom frem var i hvor stor grad skal boligen være tilpasset én bestemt persons ønsker og behov, og i hvor stor grad skal kommunen tenke tilpasning til beboergruppe? I starten av prosjektet var planen å bygge individuelt tilpassede boliger, noe som førte til intervjuer med personer om deres ønsker og behov. Da kommunen endret strategi til å bygge boliger for personer med ROP-lidelser generelt, oppstod et etisk dilemma; prosjektet hadde bedt en sårbar gruppe dele personlige preferanser uten at det var realistisk å innfri dem. Dette kan skape skuffelse og svekke tillit til tjenestene og en etisk refleksjon før man involverer brukere i planlegging.

I flere fora ble det fremhevet at standardiserte boliger tilpasset målgruppen er den mest hensiktsmessige løsningen. Dette gir mulighet for rask reparasjon og oppussing ved inn- og utflytting, og håndterer situasjoner der boligen blir skadet og beboer må flyttes midlertidig. Valget av enkle og robuste løsninger ble begrunnet både med økonomiske hensyn og behovet for fleksibilitet, slik at boligene enkelt kan settes i stand og tilpasses

⁴ Denne arbeidspakken er dokumentert i NORCE-rapporten «Brukermedvirkning ved etablering av nye kommunale boliger for personer med alvorlig ROP. Undertittel: Utprøving og erfaring med ulike modeller for brukermedvirkning på rusfeltet» av Jentoft, Meland, Mydland og Skålevik.

nye beboere. En viktig refleksjon er at standardisering kan redusere individuelle tilpasninger og dermed utfordre prinsippet om brukermedvirkning.

Bolig og hjem

Gjennom prosjektperioden har ansatte fra ROP-tjenesten minnet om at boligene skal være *hjem*. Nøyaktig hva det innebærer har i liten grad blitt presisert. Indirekte har det blitt satt opp mot sikkerhet og økonomi, som når ansatte påpeker at boligen må være robust, økonomisk og sikker, både for beboer og ansatte, “... *men må likevel være et hjem*” (ROP-ansatt). En ROP-ansatt er opptatt av at boligen skal være en varig løsning og ikke et midlertidig tiltak: “*De skal bo der så lenge det fungerer – det er hele greia, at boligen takler dem.*” Det sies at når du kjenner deg trygg i boligen, vil du være der. ROP-ansatte påpeker også at det er en fordel at beboerne kan bo i boligen over tid. Det gir ro. Ifølge dem er overganger er vanskelige, og det er derfor uheldig å måtte flytte beboere. Dette er et kjent problem, jamfør Boligsosial strategi for perioden 2021–2024 der kommunene oppfordres til å bygge opp tjenester som gir innbyggerne varige, gode botilbud, i stedet for kortvarige løsninger.

Beboere i ROP-boligene vi har snakket med er relativt fornøyde med boligene. En beboer får problemer med å finne plass å sove når han fyller opp boligen, inkludert sengen, med saker og ting, og dette løses ved at en av de nye boligene har et soverom med egen inngang. ROP-ansatte forteller derimot at den gjengse holdningen blant mulige beboere er at de ikke ønsker å bo der fordi de oppfatter det som stigmatiserende.

Balansen mellom sikkerhet, økonomiske/praktiske spørsmål og følelsen av et hjem, ble også et diskusjonstema. Et eksempel er ståltoaletter som kan gi assosiasjoner til institusjoner mer enn hjem, og vekke minner om tidligere fengselsopphold. Samtidig er de robuste og vanskelige å ødelegge, noe som innebærer at kommunen sparer tid og penger på å skifte knuste porselenstoalletter.

Boligene i prosjektet ble utformet av et Snøhetta, som er et velrennomert arkitektfirma.⁵ Dette la kommunen la stor vekt på. Kommunen vurderte stilige og moderne boliger som et uttrykk for respekt overfor personer med ROP-lidelser. Med andre ord: Boligenes utforming signaliserer til omverdenen hvordan kommunen ser på og verdsetter beboeren. I tillegg håpet man at boligene også ville påvirke naboenes holdninger og forventninger. Ifølge ROP-ansatte kan det være bra for ROP-beboere å være i nærmiljøet der de har vokst opp, og det er et politisk mål å integrere personer i vanlige nabolag. Det er likevel vanskelig å få aksept for ROP-boliger blant naboer. Naboene til to av boligene protesterte, uten at det fikk innvirkning på byggingen. Kommunen er bevisst på at

⁵ Snøhettas arbeid er dokumentert i rapporten “Boligpiloter tilpasset beboere med alvorlige rus- og psykiske lidelser (ROP)”

ødeleggelser på boligene øker motstanden mot å ha dem i nabolaget, og det er derfor viktig å ha løsninger som gjør at boligene fungerer. Da kan boligene styrke mestring, tilhørighet og sosial integrering for beboerne.

Personer med ROP-lidelser har boligpreferanser som i stor grad samsvarer med resten av befolkningen. Et hjem kan være både robust og hjemlig (Wågø, Høyland & Bø 2020). Det legges vekt på å ha et sted som føles som deres eget, et trygt og varmt sted hvor de kan låse døra. Boligens utforming og beliggenhet påvirker følelsen av håp, verdighet og tilhørighet. Når boligen oppleves som bortgjemt eller nedslitt, kan det forsterke følelsen av utenforskap (Wågø, Høyland & Bø 2020).

Både kvalitet, beliggenhet og utforming kan bidra til å forme selvbildet og opplevelsen av verdighet. Hjemmet kan ses på som en viktig identitetsarena og sier noe om tilhørighet (Aakerholt m. fl. 2016). Boligens planløsning, beliggenhet og visuelle uttrykk har betydning for beboernes opplevelse. Disse faktorene kan bidra til følelser av håp, verdighet, stolthet og framtidstro. Dersom beliggenhet og utseende oppleves som sjuskete eller bortgjemt, kan det derimot gi motsatt effekt og skape en følelse av å være marginalisert, stuert bort eller utenfor samfunnet.

Samarbeid og erfaringsutveksling

Prosjektet har bidratt til møteplasser for samarbeid mellom avdelinger og tjenesteområder i kommunen, med brannvesen, akademia og arkitektbyrå. Det har blitt arrangert samlinger der deltakerne har delt erfaringer, stilt spørsmål og diskutert ulike synspunkter.

Drift/teknisk og ROP-tjenesten er i berøring med ROP-beboere på svært ulike måter. Drift/teknisk rykker ut når det er noe som må repareres. Det skjer hele tiden. De fikser noe, for eksempel et vindu, og vet de vil måtte gjøre det på nytt. De hyppige besøkene i forbindelse med reparasjoner gjør at de ansatte til en viss grad blir kjent med beboerne. Når dette ble fortalt i starten av prosjektet, gav driftsansatte uttrykk for at det var frustrerende å reparere noe som snart vil bli ødelagt igjen. I et senere intervju var frustrasjonene adskillig mindre, men det kom likevel fram et ønske om at de som ødelegger må erfare at det får konsekvenser, slik at de motiveres til å la være. ROP-tjenesten, som kommer tettere innpå beboerne, uttrykte større forståelse for at det er ROP-lidelsene som gjør at beboere ødelegger. Gjennom hele prosjektperioden har de påpekt at ødeleggelser ikke nødvendigvis er bevisste, og i det siste intervjuet ble det sagt som en innvending mot sanksjoner; de vil ikke ha noen hensikt. Begge avdelinger var til stede i intervjuet, og da dette kom opp, snakket de sammen og avklarte oppgaver og ansvar. De snakket også om hvordan kontakten mellom de to avdelingene, for eksempel at ansatte i omsorg må melde behov for at noen fra driftsavdelingen skal komme. Blant

annet ble det understreket at mange ødeleggelser skjer mens beboere er psykotisk og dermed ikke tilregnelig, noe som gir grunnlag for en større forståelse for adferden, og det ble gjort klart at ødeleggelser gjort under psykose ikke blir anmeldt, i motsetning til hærverk (som blir gjort bevisst).

Tidligere har ansatte hevdet at det ikke er samme frustrasjoner over ROP-beboere lenger (som det var før), og at det nå er større forståelse for at ikke alle klarer å bo i et hus. Det siste intervjuet bekrefter dette, siden det gir inntrykk av at driftsavdelingens ansatte ser ut til mer og mer å dele ROP-ansattes holdninger til beboerne, noe som innebærer en mer forståelsesfull holdning. Ifølge en ansatt har det å gjøre med samhandling, og intervjuet fikk fram et konstruktivt samarbeid der deltakerne var respektfulle overfor hverandre og gikk sammen om å finne løsninger. Det samme gjaldt samarbeidet med politi og brannvesen.

Kommunen får altså til godt samarbeid både innad og med eksterne parter. Med det får de til noe mange kommuner strever med. Mangel på samarbeid og samordning er en kjent utfordring for kommunene (Ytterdal m.fl. 2014). I tillegg til praktisk samarbeid er felles verdier og holdninger i arbeidet er viktige (Molden & Røe 2018). At ansatte i Karmøy kommune utvikler en felles holdning til beboere er i tråd med det Molden og Røe (2018) påpeker som nødvendig for å få til et godt tjenestetilbud til personer med ROP-lidelser. Molden og Røe refererer til andre kommuner som anser prosjektarbeid som viktige utviklingstiltak i sitt boligsosiale arbeid. At vi finner en utvikling i samarbeidet internt i Karmøy kommune, kan tyde på at boligbyggeprosjektet kan ses på samme måte.

Vurderinger av teknologi –en teoretisk drøfting

Som redegjort for i teorikapitlet, kan vi si at vi forholder oss til teknologi ved å vurdere kognitive, funksjonelle og symbolske aspekter. Kort forklart handler kognitive aspekter om hva vi må forstå og lære for å kunne bruke en teknologi, funksjonelle aspekter handler om hvordan den virker og vil være nyttig, mens symbolske aspekter handler om hva teknologien signaliserer om oss. Vi tenker gjerne ikke over at vi foretar slike vurderinger, men det er det vi gjør når vi lur på om teknologien er vanskelig å lære, når vi utvikler et bruksmønster og når vi har i bakhodet hvorvidt teknologien er i tråd med våre verdier. Det er kanskje enklere å se slike vurderinger i forbindelse med ny og fancy teknologi, men det kan også være klargjørende å anvende teorien på noe så traust som varme- og ventilasjonsteknologi, slik vi gjør i det følgende.

Tabell 1 Oversikt over deltakergruppers teknologiforståelser

Aspekter / grupper	Beboere	Pårørende	Ansatte omsorg	Ansatte drift	Kommunen samlet
Kognitive	Misforstår	Forstår «nok»	Forstår «nok»	Forstår mer	-
Funksjonelle	Misforstår	Funksjon trumfer andre hensyn	Balanse funksjon - symbol	Balanse funksjon - økonomi og praktiske	Balanse
Symbolske	Misforstår / uaktuell	Uviktig	Viktig	Lite viktig	Viktig

Beboere misforstår teknologien. I klare perioder kan de forstår både dens kognitive og funksjonelle aspekter, men det er misforståelser som definerer deres forhold til teknologien. Paranoiaen gjør at de tror den er noe annet enn det den er. Ingen ting i våre data tyder på at beboere vurderer symbolske aspekter ved teknologi. Derimot vurderer de symbolske aspekter når de, som ansatte forteller, vegrer seg imot å flytte inn i omsorgsboliger for personer med ROP fordi de oppfatter det som et “siste stopp”. Disse boligene sier mye om hvilken situasjon beboerne er i, både til beboerne selv og til omverdenen.

Pårørende vi har snakket med i prosjektet forstår nok til at de skjønner hvordan teknologien skal brukes. Når de vurderer flere løsninger, ser vi at de er svært opptatt av funksjon, og de mener at nytte trumfer andre hensyn (som for eksempel personvern). I et slikt perspektiv blir symbolske aspekter uviktige, for igjen; nytte er viktigst. Dette vitner om store bekymringer for beboeren.

Ansatte i omsorg forstår, som de pårørende, nok til at de skjønner hvordan teknologien skal brukes. I sine vurderinger av funksjonelle aspekter, balanserer de nytte med andre hensyn. Bruken må være i tråd med lovverk som regulerer pasientbehandling. De reflekterer over symbolske aspekter når de forteller at mulige beboere er negative til boligene, og når de påpeker at boligen skal være et *hjem*, ikke bare en bolig.

Ansatte i drift forstår mer av teknologien. De må kunne nok til at de klarer å reparere ødeleggelser. I deres vurderinger av funksjon inngår økonomiske og praktiske forhold knyttet til vedlikehold og reparasjoner. Det som ødelegges må kunne erstattes raskt. Tilsvarende som ansatte i omsorg refererer til lovverk, viser ansatte i drift til krav til bygningene, formalisert i forskrifter. De syntes i utgangspunktet å være lite opptatt av symbolske aspekter.

For **kommunen samlet** gir det ikke mening å si noe om kognitive aspekter siden forståelsen av teknologien varierer. Derimot viser data at de må balansere alle de hensyn

som tidligere har blitt nevnt. I tillegg er de opptatt av symbolske aspekter. Løsningen for varme som gir beboerne mulighet til å regulere temperaturen, kan ses som et resultat av det: å kunne regulere varmen selv er å ha innvirkning på eget liv og ikke være prisgitt hva andre bestemmer. Med en slik løsning gir kommunen beboeren verdighet. Også selve bygningene er preget av vurderinger av symbolske aspekter: det var viktig for kommunen at bygningene skulle være fine og tegnet av det anerkjente arkitektkontoret Snøhetta, for på den måten vise både beboere og omgivelsene at de tar personer med ROP-lidelser på alvor.

I teorigjennomgangen refererte vi Bijker (1995), som hevder at i stedet for at teknologi defineres utelukkende av iboende egenskaper (les: av sine funksjoner), forhandler vi om hvordan den skal forstås. Resultatet er at én forståelse blir ansett som den riktige. I dette prosjektet er det tydelig at beboernes oppfatninger ses som utslag av sykdom. Disse oppfatningene blir ikke tatt alvorlig. Derimot får beboernes atferd stor betydning for hvilke løsninger som velges. Pårørendes oppfatning om at sikkerhet trumfer andre hensyn, får ikke gjennomslag. Samtidig er det ingen andre som er så dominerende at andre må overta deres oppfatninger. I stedet balanseres ulike hensyn opp mot hverandre. Forhandlingen det her er snakk om, er dermed ikke en forhandling om hvilken (hvem sin) forståelse som er riktig, men et samarbeid der partene utvikler større forståelse for hverandre og på den måten kommer fram til en felles forståelse.

Denne gjennomgangen viser for det første at ulike aktørgrupper vurderer teknologi forskjellig, avhengig av hvilken rolle de har. For det andre ser vi at forskjellene oppstår fordi aktørgruppene legger vekt på ulike forhold. For det tredje ser vi at de utfordringer slike forskjeller kan medføre, løses i samarbeid mellom ulike avdelinger.

Lærdommer

I denne rapporten har vi presentert diskusjoner rundt teknologiske løsninger for varme, ventilasjon og sikkerhet i forbindelse med byggingen av tre omsorgsboliger tilrettelagt for beboere med alvorlig ROP-lidelser. Løsninger for sikkerhet ble diskutert, men ikke satt inn, og rapporten handler derfor om teknologier for varme og ventilasjon. Vi har sett på vurderinger og valg underveis i byggingen og på erfaringer gjort kort tid etter innflytting.

De utfordringer som har blitt diskutert i prosjektet - og dermed også i rapporten - er velkjente for alle som arbeider med ROP-boliger i Karmøy kommune. Det har slik sett vært en utfordring å komme fram til *ny* kunnskap, som jo er et mål i forskning. De som deltar i forskning skal kunne nikke gjenkjennende til det som legges fram, men de skal også få en bedre forståelse av det har vært / er med på. Det håper vi at denne rapporten bidrar til. Samtidig er det slik at selv om de store aha-opplevelsene gjerne lar vente på

seg, er det et poeng å sammenligne lokale erfaringer med studier fra andre steder. Da vil vi se hvorvidt de utfordringer Karmøy kommune opplever, sammenfaller med eller avviker fra andre kommuners erfaringer. Også slik kunnskap kan bidra til å forstå ens egne erfaringer bedre.

Basert på funnene i prosjektet, peker vi på fire momenter som vi vurderer som spesielt viktige.

Det første momentet vi vil understreke er effekten av den valgte løsningen for ventilasjon, altså å tilføre syv ganger mer luft enn vanlig. Effekten er lett å overse, for vi tenker vanligvis ikke på luftkvaliteten med mindre den er dårlig. Vi legger merke til innestengt luft, røyklukt (i hvert fall gjør ikke-røkere det) og at det lukter gammel mat. I dette prosjektet gikk det plutselig opp for ansatte at det *ikke* luktet innestengt/røyk/mat i boligene. De kan oppholde seg i boligene flere timer om gangen når de vasker og rydder, og for dem var det derfor en stor forbedring av arbeidsmiljøet.

Underveis i prosjektet ble ventilasjon diskutert som en måte å sikre god luftkvalitet til beboere. God luft er dermed en tilsiktet effekt, og det sier seg selv at alle som er inne i boligene nyter godt av den. Samtidig var ansattes arbeidsmiljø ikke et moment i diskusjonene om ventilasjon. At den rene luften er til fordel for dem kan dermed sies å være en ikke tilsiktet, men like fullt positiv, effekt.

Et annet moment vi vil nevne, er samarbeidet mellom teknisk/drift og ROP-tjenesten. Vi mener å se at avdelingene har nærmet seg hverandre i løpet av prosjektperioden. Lenge stod de for to ulike tilnærminger til ROP-beboerne. Ansatte i ROP-avdelingen uttrykte forståelse for deres adferd og forklarte den med ROP-lidelsene. Vi kan si de så beboerne som hele mennesker, Teknisk/drift reparerte ødeleggelser på/i boligene, og for dem ble beboerne «ødeleggere». Deres søkelys på praktiske og økonomiske forhold ved boligene innebar blant annet et ønske om å sanksjonere adferden som medførte ødeleggelser i håp om å redusere ødeleggelsene. De to tilnærmingene var tydelige i starten av prosjektet. Mot slutten av prosjektet så vi at ansatte på tvers av avdelinger lett, og med respekt for hverandre, fant fram til løsninger i fellesskap.

Et tredje moment som er interessant å trekke frem er ulike forståelser for medvirkning. I intervjuene stilte vi spørsmål om hvordan personene med ROP-lidelser, som skulle få tildelt boligene, medvirket og ble orientert underveis i prosjektet. Ansatte i ROP-tjenestene uttrykte at jo mindre beboerne fikk vite om valgte teknologiske løsninger i boligen jo bedre. Deres oppmerksomhet var mer rettet mot beskyttelse enn medvirkning. Igjen ble det lagt vekt på beboers psykiske helse, der fare for psykose og paranoia krevde skjerming. Dette kan tyde på at forståelsen av sykdom gis større vekt enn medvirkning, eller at denne formen for beskyttelse legger til rette for medvirkning på et annet nivå enn det som vanligvis ligger i begrepet.

Det siste momentet vi vil løfte frem er begrepene *hjem* og *hus*. Det fremstår som om aktørene i prosjektet har en felles forståelse av innholdet i disse to begrepene. At ansatte på tvers av avdelinger og tjenester har en felles forståelse av hva et hjem og et hus innebærer, kan ha stor betydning for kvaliteten på tjenestene. Boligens utforming ble beskrevet som «flott» og skulle signalisere verdighet og normalitet. Innvendig ble det diskutert alternative løsninger på vegne av beboerne, basert på mange års erfaring med brukergruppen. Denne felles forståelsen inkluderte at et hjem har et personlig preg, og at det krever respekt når man utfører hjemmebesøk, enten det gjelder eiendomsavdelingen som skal fikse praktiske forhold, eller ROP-tjenesten som skal bistå med miljøterapi og oppfølging.

Innledningsvis erklærte vi at det har vært et mål å utforske hvilke teknologiske løsninger knyttet til varme, ventilasjon og sikkerhet som kan være egnet i boliger for personer med alvorlig ROP-lidelse. Vi vil konkludere med at opplegget for ventilasjon er godt egnet for slike boliger. Det er en god løsning at det styres utenfra, at luftekanaler er lagt utilgjengelig og usynlig, og ikke minst at det er høy luftutskifting. I større grad enn planlagt er det til fordel for ROP-ansatte i tillegg til beboerne. Også opplegget for varme ser ut til å være vellykket. Det har vært utfordringer knyttet til at det ikke ble støypt romfølere i gulvet i en av boligene, med den konsekvens at det har vært vanskelig å holde temperaturen oppe. Likevel, i det store og hele er vårt inntrykk at Karmøy kommune har gjort gode valg. Selv gir de uttrykk for at de er fornøyde nå når boligene er ferdige og folk har flyttet inn. Vi vil legge til at kommunen er bevisst på at ikke alt kan løses ved hjelp av teknologi.

Erfaringene fra prosjektet kan forhåpentligvis være til nytte for andre kommuner og fagmiljøer som planlegger boliger for personer med sammensatte behov. Videre forskning og oppfølging over tid vil kunne utdype kunnskapen om hvordan slike løsninger påvirker både beboernes livskvalitet og de ansattes arbeidshverdag.

Referanser

- Aakerholt, A., Veia, A., & Tønnesen, B. L. (2016). *Hjelp til å bo : oppfølging i bolig til personer med rus- og psykisk lidelse*. Gyldendal akademisk.
- Akrich, M. (1992). The de-scription of technical objects, i W. E. Bijker & K. Law (eds.) *Shaping technology / building society: Studies on Sociotechnical change* (s. 205-224). MIT Press.
- Ask, K. og R. A. Søraa (2021). *Digitalisering. Samfunnsendring, brukerperspektiv og kritisk tenkning*. Fagbokforlaget.
- Bijker, W. E. (1995). *Of Bicycles, Bakelites, and Bulbs. Toward a Theory of Sociotechnical Change*. The MIT Press.
- Braun, V. and Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2): 77-101. DOI: 10.1191/1478088706qp063oa.
- Braun, V. and Clarke, V. (2022). Conceptual and design thinking for thematic analysis. *Qualitative Psychology*, 9(1), <https://doi.org/10.1037/qup0000196>
- Friesinger, J. G., M. Flåto og I. B. Larsen (2024). Et blikk på tekster om boliger for personer med psykisk helse- og /eller rusproblematikk: Ideen om den best egnede boligen. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, årg. 8, nr. 5, s. 1-16, <https://doi.org/10.18261/nost.8.5.3>
- Heimburg, D. von, & Ness, O. (Eds.). (2021). *Aksjonsforskning : samskapt kunnskap som endrer liv og samfunn*. Fagbokforlaget.
- Kraaijeveld, A. (2025). *Brannsikkerhetstiltak i boliger særlig tilrettelagt for beboere med ROP-lidelse*, HVL-rapport nr. 8
- Lien, L., & Lie, T. W. (Eds.). (2022). *Sammensatte problemer, sammenvevde tiltak: integrert behandling av rus og psykiske lidelser*. Fagbokforlaget.
- Meld. St. 23 (2022-2023). Opptrappingsplan for psykisk helse (2023-2033). Det kongelige helse- og omsorgsdepartementet.
- Molden, T. H. og M. Røe (2018). Et felles ansvar. Gode arbeidsprosesser i bo- og tjenestetilbudet til personer med rus- og psykiske lidelser (ROP). *Rapport NTNU Samfunnsforskning*, Avdeling Mangfold og inkludering. ISBN 978-82-7570-576-9 (web).
- Sørensen, K. H., Aune, Hatling, M. (2000). Against linearity – On the Cultural Appropriation Science and Technology. i Dierkes & von Grote (Eds). *Between Understanding and Trust. The Public, Science and Technology*. Routledge, Taylor & Francis Group.
- Sørensen, K.H. (2006). Domestication: the enactment of technology. In Becker, T., Hartmann, M., Punie, Y. & Wand, K. (Red) *The domestication of media and Technology*. Maidenhead, Open University Press, Chapt 3.
- Wågø, Høyland, & Bø. (2020). *Etablering av boliger for mennesker med rus- og psykiske lidelser – erfaringer fra norske kommuner*. SINTEF akademisk forlag. <https://hdl.handle.net/11250/2647697>

Ytterdal, E. R., G. Bakke, S. Moen Ouff og R. Bergem (2014): Eit spørsmål om verdiar, tillit og fleksibilitet. Samordning av bustadsosiale tenester for menneske med samtidig rusliding og psykisk liding. *Rapport nr. 53/14*. Volda: Møreforskning.

Desember 2025
ISSN 2387-6662
ISBN 978-82-8439-438-1
Rapport nr. 135

Universitetet i Stavanger
N-4036 Stavanger
Norge
www.uis.no